

unquam spinas habuerunt et vix ad tricenum perveniunt.

LXIX. Sic et Moysen famulum Dei fidelissimum in tota domo ejus, ministrum legis sanctæ, et mandati sancti, justi, et boni¹, cui Apostolus attestatur; nam ejus hæc verba sunt quæ commemoravi: ministrum etiam sacramentorum, non jam præstantium salutem, sed adhuc promittentium Salvatorem: quod et Salvator ipse confirmat, dicens: « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi; de » me enim ille scripsit²: » unde suo loco, quantum satis visum est, contra impudentes Manichæorum calumnias disseruimus: hunc ergo Moysen famulum Dei vivi, Dei veri, Dei summi, fabricatoris cœli et terræ, non de alieno, sed de nihilo, non premente necessitate, sed affluente bonitate, non per sui membri pœnam, sed per sui verbi potentiam: hunc, inquam, Moysen, humilem in recusando tam magnum ministerium, subditum in suscipiendo³, fidelem in servando, strenuum in exequendo; in regendo populo vigilantem, in corrigendo vehementem, in amando ardentem, in sustinendo patientem; qui pro eis quibus præfuit, Deo se interposuit consulenti, opposuit irascenti: hunc itaque talem ac tantum virum absit a nobis ut ex maledico Fausti ore pensemus; sed ex ore plane veridici Dei, qui veraciter hominem, quem fecerat, noverat: quandoquidem etiam peccata hominum, quæ ipse non facit, et in diffitentibus ut judex agnoscit, et in confitentibus ut pater ignoscit. Ex ore omnino ejus Moysen servum ejus et amamus, et admiramur, et quantum possumus imitamur, cum simus longe illius meritis inferiores, etiam nullo Ægyptio vel occiso vel expoliato, nullo bello gesto, quorum ille aliud futuri indole defensoris, alia imposito imperio Dei fecit.

¹ Hebr. m, 5. — ² Joan. v, 46. — ³ Exod. iv, 10.

LXX. Ut interim omittam, quod cum percussisset Ægyptium, quanquam illi Deus non præceperit¹, in persona tamen prophetica ad hoc divinitus fieri permissum est, ut futurum aliquid præsignaret: unde nunc non ago, sed omnino tanquam nihil significaverint facta illa discussio; consultaque illa æterna lege reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamvis injuriosum et improbum, occidi. Verumtamen animæ virtutis capaces ac fertiles præmittunt sæpe vitia, quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodatæ, si fuerint præceptis excultæ. Sicut enim et agricolæ quam terram viderint, quamvis inutiles, tamen ingentes herbas progignere, frumentis aptam esse pronuntiant; et ubi filicem aspexerint, licet eradicandam sciant, validis vitibus habilem intelligunt; et quem montem oleastris sylvescere aspexerint, oleis esse utilem cultura accedente non dubitant: sic illi animi motus, quo Moyses peregrinum fratrem a cive improbo injuriam perpetientem, non observato ordine potestatis, inultum esse non pertulit, non virtutum fructibus inutilis erat, sed adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat. Ipse denique per Angelum suum divinis Moysen vocibus evocavit in monte Sina², per quem liberaretur ex Ægypto populus Israël; eumque miraculo visionis in rubo flammante et non ardente, verbisque Domiuicis ad frugem obedientiæ præparavit: qui etiam Saulum Ecclesiam persequentem de cœlo vocavit, prostravit, erexit, implevit, tanquam percussit, amputavit, inseruit, fœcundavit³. Illa namque Pauli sævitia, cum secundum æmulationem paternarum traditionum persequeretur Ecclesiam⁴, putans officium Deo se facere, tanquam sylvestre erat vitium, sed magnæ feracitatis indicium. Hinc erat etiam illud Petri,

¹ Exod. ii. — ² Id. iii, 4. — ³ Act. ix, 4. — ⁴ Gal. i, 14.

cum evaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit, dicens: « Reconde gladium; qui enim » gladio usus fuerit, gladio cadet¹. » Ille autem utitur gladio, qui nulla superiore ac legitima potestate vel iubente vel concedente, in sanguinem alicujus armatur. Nam utique Dominus jusserat ut ferrum Discipuli ejus ferrent, sed non jusserat ut ferirent. Quid ergo incongruum, si Petrus post hoc peccatum factus est pastor Ecclesiæ, sicut Moyses post percussum Ægyptium factus est rector illius Synagogæ? Uterque enim non detestabili immanitate, sed emendabili animositate justitiæ regulam excessit: uterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, iste Dominico, licet adhuc carnali, tamen amore peccavit. Resecandum hoc vitium vel eradicandum; sed tamen tam magnum cor, tanquam terra frugibus, ita ferendis virtutibus excolendum.

LXXI. Quid ergo jam de expoliatis Ægyptiis Faustus objicit, nesciens quid loquatur? Quod faciendo Moyses usque adeo non peccavit, ut non faciendo peccaret. Deus enim jusserat, qui utique novit non solum secundum facta, verumetiam secundum cor hominis, quid unusquisque, vel per quem perpeti debeat. Carnalis itaque adhuc ille populus erat, et rerum terrenarum cupiditate occupatus: Ægyptii vero sacrilegi et iniqui; nam et auro illo, hoc est, Dei creatura male utentes ad Creatoris injuriam, suis idolis serviebant, et homines peregrinos labore gratuito injuste ac vehementer affixerant. Digni ergo erant et isti quibus talia juberentur, et illi qui talia paterentur: et forte secundum suas voluntates et cogitationes Hebræi magis permissi sunt facere ista, quam jussi; sed eis Deus permissionem suam per famulum suum Moysen innotescere voluit, quando mandavit ut diceret. Fieri autem po-

¹ Matth. xxvi, 52.

test, ut sint aliæ causæ occultissimæ, cur hoc illi populo divinitus dictum sit: sed divinis imperiis cedendum obtemperando, non resistendum est disputando. Apostolus dixit: « Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit¹? » Sive ergo ista sit causa, quam dixi, sive alia quælibet in secreta et abdita dispositione Dei lateat, cur hoc per Moysen illi populo dixerit, ut ab Ægyptiis sibi commodanda peterent quæ auferrent: hoc tamen confirmo, nec frustra nec inique dictum esse, nec licuisse Moysen aliter quam Deus dixerat facere, ut penes Dominum esset consilium jubendi, penes famulum autem obsequium peragendi.

LXXII. Sed Deus, inquit, verus et bonus nullo modo talia jussisse credendus est. Imovero talia recte non jubet, nisi Deus verus et bonus, qui et solus novit quid cuique jubendum sit, et solus neminem quidquam incongruum perpeti sinit. Cæterum ista imperita et falsa bonitas cordis humani contradicat et Christo, ne Deo bono jubente impii mali aliquid patiantur, cum dicturus est Angelis: « Colligite primum zizania, et alligate fasciculos ad comburendum². » Qui tamen hoc ipsum inopportune facere volentes servos prohibuit, dicens: Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul et triticum. Ita solus Deus verus et bonus novit, quid, quando, quibus, per quos fieri aliquid vel jubeat vel permittat. Poterat etiam ista humana, non bonitas, sed plane vanitas eidem Domino contradicere, cum desiderio noxio dæmones in porcos ire volentes petentesque permisit³: præsertim quia Manichæi non solum porcos, verum etiam minuta et abjecta animalia, hominum animas habere crediderunt. Qua vanitate improbata et abjecta, illud tamen constat, Dominum nostrum Jesum Christum Dei unicum Filium, ac per hoc Deum

¹ Rom. xi, 34. — ² Matth. xiii, 30. — ³ Id. viii, 31.

verum et bonum, mortem pecorum alienorum, perniciem qualiumcumque animantium, et grave damnum hominum, desiderio dæmonum concessisse. Quis autem dementissimus dixerit, quod eos ab hominibus non potuisset excludere, etiam si eorum noxiæ voluntati nec porcorum exitium præstare voluisset? Porro si spirituum damnatorum et igni æterno jam destinatorum, quamvis sæva et iniqua cupiditas a Creatore atque ordinatore omnium naturarum, occulto quidem, sed ubique justo moderamine, in id quo se inclinaverat, relaxata est; quid absurdum est, si Ægyptii ab Hebræis, homines inique dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris et injustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in injuriam Creatoris utebantur, privari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte jussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profecto peccassent: quanquam illi, non quidem hoc faciendo, quod vel jusserat vel permiserat Deus, sed tamen talia fortasse cupiendo peccaverunt. Quod autem hoc facere divina dispensatione permisi sunt, illius judicio justo bonoque permisi sunt, qui novit et pœnis vel coërcere improbos, vel erudire subjectos; et præcepta validiora dare sanioribus, et quosdam medicinales gradus infirmioribus ordinare. Moyses vero nec cupiditatis arguendus est in illis rebus desideratis, nec contumaciæ in divinis imperiis quibuscumque contemptis.

LXXIII. Quædam enim facta, lex illa æterna quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, ita medio quodam loco posuit hominibus, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem obedientia jure laudetur. Tantum interest in ordine naturali, quid a quo agatur, et sub quo quisque agat. Abraham si filium sponte immolaret, quid nisi horribilis et insanus?

¹ Gen. xxii, 10.

Deo autem jubente, quid nisi fidelis et devotus apparuit? Quod usque adeo ipsa veritas clamat, ut ejus voce deterritus Faustus, cum in ipsum Abraham quid diceret, unguibus et dentibus quærens, usque ad calumniosum mendacium perveniret, hoc tamen reprehendere non auderet; nisi forte non ei veniret in mentem factum ita nobile, ut non lectum, nec quæsitum animo occurreret, ut denique tot linguis cantatum, tot locis pictum, et aures et oculos dissimulantis feriret. Quapropter si in occidendo filio sponteneus motus execrabilis, Deo autem jubente obsecundans famulatus, non solum inculpabilis, verumetiam laudabilis invenitur, quid Moysen, Fauste, reprehendis, quod expoliavit Ægyptios? Si te irritat velut humana facientis improbitas, divina terreat jubentis auctoritas. An talia fieri volentem etiam ipsum Deum vituperare paratus es? «Redi ergo retro, Satanas; neque enim sapis quæ Dei» sunt, sed quæ sunt hominum¹.» Atque utinam hoc sicut Petrus audire dignus fuisses, atque id quod in Deo sensu infirmo reprehendis, postea prædicasses, quemadmodum ille glorioso præconio postea gentibus annuntiabat, quod ei primo, cum Dominus vellet fieri, displicebat.

LXXIV. Quamobrem si jam tandem intelligit humana duritia atque in rebus rectis voluntas prava atque perversa, plurimum interesse, utrum aliquid humana cupiditate vel temeritate admittatur, an Dei pareatur imperio, qui novit, quid, quando, quibus permittat aut jubeat, quid cuique facere patique conveniat: nec bella per Moysen gesta miretur aut horreat, quia et in illis divina secutus imperia non sæviens, sed obediens fuit; nec Deus cum jubebat ista, sæviebat, sed digna dignis retribuebat, dignosque terrebat. Quid enim culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut domentur in pace

¹ Matth. xvi, 23.

victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non reliгиозorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, et si qua similia, hæc sunt quæ in bellis jure culpantur; quæ plerumque ut etiam jure puniantur, adversus violentiam resistentium, sive Deo, sive aliquo legitimo imperio jubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere tale aliquid, vel in talibus obedire juste ordo ipse constringit. Alioquin Joannes, cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes: « Et nos quid faciemus¹? » responderet eis: Arma abjicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, et non ultores injuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: » Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficit vobis stipendium vestrum². » Sed quia Manichæi Joannem aperte blasphemare consueverunt, ipsum Dominum Jesum Christum audiant hoc stipendium jubentem reddi Cæsari, quod Joannes dicit debere sufficere militi. « Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt³. » Et ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Merito et illius Centurionis dicentis: « Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: » Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: » Fac hoc, et facit⁴; » fidem laudavit, non illius militiæ desertionem imperavit. Sed de justis quidem injustisque bellis nunc disputare longum est, et non necessarium.

LXXV. Interest enim quibus causis quibusque auctoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille

¹ Luc. III, 14. — ² Ibid. — ³ Matth. XXI, 22. — ⁴ Id. VIII, 9, et Luc. VII, 8.

naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipien dibelli auctoritas atque consilium penes Principem sit; exequendi autem jussa bellica ministerium milites debeant paci salutique communi. Bellum autem, quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi, dubitare fas non est, vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subjugandum mortalium superbiam: quando ne illud quidem quod humana cupiditate geritur, non solum incorruptibili Deo, sed nec sanctis ejus obesse aliquid potest; quibus potius ad exercendam patientiam et ad humiliandam animam ferendamque paternam disciplinam etiam prodesse invenitur. « Neque enim habet in eos quisquam ullam potestatem, nisi cui data fuerit desuper¹. » Non est enim potestas nisi a Deo², sive jubente sive sinente. Cum ergo vir justus, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo jubente bellare civicæ pacis ordinem servans; cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi: quanto magis in administratione bellorum innocentissime diversatur, qui Deo jubente belligerat, quem male aliquid jubere non posse, nemo qui ei servit ignorat.

LXXVI. Si autem propterea putant non potuisse Deum bellum gerendum jubere, quia Dominus postea Jesus Christus: « Ego, inquit, dico vobis, non resistere adversus malum, sed si quis te percusserit in maxillam tuam dextram, » præbe illi et sinistram³; » intelligant hanc præparationem non esse in corpore, sed in corde: ibi est enim sanctum cubile virtutis, quæ in illis quoque antiquis justis nostris patribus habitavit: sed eam rerum dispensationem ac distributionem temporum ordo posebat, ut prius ap-

¹ Joan. XIX, 11. — ² Rom. XIII, 1. — ³ Matth. V, 39.

pareret etiam ipsa bona terrena, in quibus et humana regna et ex hostibus victoriae deputantur, propter quae maxime civitas impiorum diffusa per mundum supplicare idolis et dæmonibus solet, non nisi ad unius Dei veri potestatem atque arbitrium pertinere. Unde et Vetus Testamentum secretum regni cœlorum tempore opportuno aperiendum promissionibus terrenis operuit, et quodam modo umbrosius opacavit. Ubi autem venit plenitudo temporis¹, ut Novum Testamentum revelaretur, quod figuris Veteris velabatur, evidenti testificatione jam demonstrandum erat, esse aliam vitam pro qua debet hæc vita contemni, et aliud regnum pro quo oportet omnium terrenorum regnorum adversitatem patientissime sustineri. Proinde per quorum confessiones, passiones, et mortes hoc Deo placuit attestari, Martyres appellantur, qui Latine testes interpretantur: quorum numerus tantus effluit, ut si eos Christus, qui de cœlo Saulum vocavit², et ex lupo factum ovem, in medium luporum misit, congregatos vellet armare atque adjuvare pugnantes, sicut Hebræos patres adjuvit, quæ gentes resisterent, quæ regna non cederent? Sed ut præclarissimum testimonium veritati perhiberetur, qua jam docendum erat, non propter temporalem in hac vita, sed propter æternam post hanc vitam felicitatem Deo esse serviendum, ea quæ vulgo infelicitas dicitur, pro illa felicitate subeunda fuerat et ferenda. Itaque in plenitudine temporum Filius Dei factus ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret³, factus ex semine David secundum carnem⁴, mittit Discipulos velut oves in medium luporum⁵, et monet ne timeant eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: promittit etiam ipsius corporis renovandam integritatem usque ad capilli reparationem:

¹ Gal. iv, 4. — ² Act. ix, 5. — ³ Gal. iv, 4. — ⁴ Rom. i, 3. — ⁵ Matth. x, 16.

Petri gladium revocat in vaginam¹: aurem inimici præcisam reparat ad pristinam formam²: dicit se legionibus Angelorum imperare potuisse ad delendos inimicos³, nisi calix bibendus esset, quem paterna voluntas dedisset: bibit præcedens, propinat sequentibus⁴: virtutem patientiæ suo revelat præcepto, suo confirmat exemplo. « Propter » quod Deus illum suscitavit a mortuis, et donavit ei nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu » omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et inferorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris⁵. Regnaverunt hic ergo Patriarchæ et Prophetæ, ut et ista regna Deum dare et auferre ostenderetur: non hic regnaverunt Apostoli et Martyres, ut regnum cœlorum desiderandum potius panderetur. Illi reges bella gesserunt, ut tales quoque victorias appareret Dei voluntate præstari: isti non resistendo interfecti sunt, ut potioem esse docerent victoriam pro fide veritatis occidi. quanquam et illic Prophetæ noverant mori pro veritate, sicut ipse Dominus dicit: « A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ⁶: » et hic posteaquam cœpit impleri, quod sub figura Solomonis (qui latine interpretatur Pacificus) de Domino Christo, « Ipse est enim » pax nostra⁷, » in Psalmo prophetatum est: « Et adorabunt » eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi⁸: » Christiani quoque imperatores plenam gerentes fiduciam pietatis in Christo, de inimicis sacrilegis, qui spem suam in sacramentis idolorum dæmonumque posuerant, gloriosissimam victoriam perceperunt; cum apertissimis notissimisque documentis, de quibus nonnulli jam scriptum memoriæ commendarunt, illos fallerent vaticinia dæmoniorum, hos firmarent prædicta sanctorum.

¹ Matth. xxvi, 52. — ² Luc. xxii, 51. — ³ Matth. xxvi, 53. — ⁴ Luc. xxii, 41, 42. — ⁵ Philip. ii, 9. — ⁶ Matth. xxiii, 35. — ⁷ Ephes. ii, 14. — ⁸ Psal. lxxi, 11.

LXXVII. Si autem hoc mirum istis vanis videtur, quod aliud tunc Deus præcepit dispensatoribus Veteris Testamenti ubi Novi gratia velabatur, aliud prædicatoribus Novi Testamenti ubi Veteris obscuritas revelatur; attendant ipsum Dominum Christum mutantem quæ dixerat, et aliud dicentem: « Quando misi vos, inquit, sine sacculo et pera et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis. At illi dixerunt: Nihil. Dicit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium¹. » Isti certe si ista diversa in Testamentis singulis invenirent, Vetere et Novo, etiam ex hoc clamarent, duo sibi Testamento esse contraria. Quid ergo nunc respondebunt, cum idem ipse dicit: « Antea misi vos sine sacculo et pera et calceamentis, et nihil vobis defuit: nunc autem qui habet sacculum, tollat, similiter et peram; et qui habet tunicam, vendat et emat gladium? » Jamne intelligunt quemadmodum nulla inconstantia præcipientis, sed ratione dispensantis, pro temporum diversitate, præcepta, vel consilia, vel permissa mutantur? Nam si dicunt certi mysterii gratia hoc de tollendo sacculo et pera et emendo gladio locutum fuisse, cur non admittunt certi mysterii gratia eundem unum Deum tunc Prophetas gerere bella jussisse, nunc Apostolos prohibuisse? Neque enim in eo quod ex Evangelio commemoravimus, verba tantum Domini fuerunt: sed et obtemperantium quoque Discipulorum facta secuta sunt. Nam et tunc sine sacculo et pera ierunt, et nihil eis defuit; sicut ejus interrogatio et eorum responsio declaravit. Et nunc dixerunt ei, cum de gladio emendo jussisset: « Ecce sunt hic duo gladii. Et ille respondit: Sufficit². » Hinc et Petrus armatus inventus est, cum aurem persecutoris abscidit: ubi spontanea ejus coër-

¹ Luc. xxii, 35. — ² Ibid. 38.

cetur audacia: quia non ut jussus fuerat ferrum tollere, ita jussus fuerat et ferire. Latebat certe Domini voluntas, cur arma portari præcepisset, quibus eos uti noluisset. Verumtamen ad illum cum ratione præcipere, ad istos autem sine retractatione præcepta facere pertinebat.

LXXVIII. Calumniosa ergo imperitia Moyses reprehenditur quod bella gesserit, qui minus reprehendi debuit, si sua sponte gereret, quam si Deo jubente non gereret: ipsum vero Deum, quod talia jusserit, audere reprehendere, vel Deum justum et bonum talia jubere potuisse non credere, hominis est, ut mitius loquar, cogitare non valentis divinæ providentiæ per cuncta summa atque ima tendenti nec novum esse quod oritur, nec perire quod moritur; sed in suo singula quæque ordine sive naturarum sive meritorum vel cedere, vel succedere, vel manere: hominum autem rectam voluntatem divinæ legi conjungi, inordinatam vero cupiditatem divinæ legis ordine coërceri: ut nec bonus aliud quam præcipitur velit, nec malus amplius quam permittitur possit; ita sane, ut non impune possit quod injuste voluerit. Ac per hoc in omnibus quæ humana infirmitas horret aut timet, sola iniquitas jure damnatur: cætera sunt vel tributa naturarum, vel merita culparum. Fit autem homo iniquus, cum propter se ipsas diligit res propter aliud assumendas, et propter aliud appetit res propter se ipsas diligendas. Sic enim, quantum in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna conservari jubet. Fit autem homo justus, cum ob aliud non appetit rebus uti, nisi propter quod divinitus institutæ sunt; ipso autem Deo frui propter ipsum, seque et amico in ipso Deo propter eundem ipsum Deum. Propter Deum enim amat amicum, qui Dei amorem amat in amico. Sive autem iniquitas, sive justitia, nisi esset in voluntate, non esset in potestate. Porro si in potestate non esset, nullum præ-

mium, nulla pœna justa esset : quod nemo sapit, nisi qui desipit. Ignorantia vero et infirmitas, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne quod voluerit possit, ex occulto pœnarum ordine venit, et illis inscrutabilibus iudiciis Dei, apud quem non est iniquitas. Proditum est enim nobis peccatum Adam fideli eloquio Dei, et quia in illo omnes moriuntur, et quia per illum peccatum intravit in hunc mundum, et per peccatum mors, veraciter scriptum est¹. Et quia ex hac pœna corpus corrumpitur et aggravat animam, et deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem², verissimum nobisque notissimum est : et quia de hac justa pœna non liberat nisi misericors gratia, certum est. Et hinc Apostolus gemebundus exclamat : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis » hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum³. » Sed quæ sit distributio judicantis et miserentis Dei, cur alius sic, alius autem sic, occultis fit causis, justis tamen. Non tamen ideo nescimus omnia ista iudicio aut misericordia Dei fieri, licet in abdito positus mensuris et numeris et ponderibus, quibus omnia disponuntur a Deo creatore omnium quæ naturaliter sunt⁴; nec auctore, sed tamen ordinatore etiam peccatorum; ut ea quæ peccata non essent, nisi contra naturam essent, sic iudicentur et ordinentur, ne universitatis naturam turbare vel turpare permittantur, meritorum suorum locis et conditionibus deputata. Quæ cum ita sint, et cum per hoc secretum iudiciorum Dei motusque humanarum voluntatum eisdem prosperitatibus alii corrumpantur, alii temperanter utantur; et eisdem adversitatibus alii deficiant, alii proficiant: cumque ipsa humana mortalisque vita tentatio sit super terram⁵, quis hominum novit cui prosit aut obsit in pace

¹ Rom. ix, 14, et v, 12. — ² Sap. ix, 15. — ³ Rom. vii, 24 — ⁴ Sap. xi, 21. — ⁵ Job. vii, 1.

regnare vel servire, vel vacare, vel mori; in bello autem vel imperare, vel pugnare, vel vincere, vel occidi? cum hoc tamen constet, et qui prodest, non nisi per divinum prodesse beneficium, et qui obest, non nisi per divinum obesse iudicium.

LXXIX. Quid ergo insilimus iur temerarias reprehensiones, atque utinam hominum, et non Dei? Servierint dispensatores Veteris Testamenti, iidemque prænuntiatores Novi Testamenti, peccatores occidendo; servierint dispensatores Novi Testamenti, iidemque expositores Veteris Testamenti, a peccatoribus moriendo: Deo tamen uni utrique servierunt, per diversa et congrua tempora docenti bona temporalia et a se petenda et propter se contemnenda, molestias temporales et a se posse imperari et propter se debere tolerari. Quid ergo crudele Moyses aut mandavit aut fecit, cum commissum sibi populum sancte zelans et uni vero Deo subditum cupiens, posteaquam cognovit ad fabricandum et colendum idolum defluxisse, mentemque impudicam prostituisset dæmonibus, in paucos eorum vindicans gladio; quos Deus ipse quem offenderant¹, alto et secreto iudicio feriendos voluisset mox feriri, et in præsentis salubriter terruit, et diciplinam in posterum sanxit? Nam eum nulla crudelitate, sed magna dilectione fecisse quod fecit, quis non in verbis ejus agnoscat orantis pro peccato eorum, et dicentis: « Si dimittis illis peccatum, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo². » Comparans ergo unusquisque pie prudens illam cædem et hanc precem, videt profecto apertissime, videt quantum malum sit animæ per simulacra dæmonum fornicari, quando sic sævit qui sic amat. Sic plane et Apostolus, non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini

¹ Exod. xxxii, 27. — ² Ibid. 31.